

Trgovci s čipkami pred prvo svetovno vojno in po njej

Klekljana čipka sodi med najlepše izdelke naše domače obrti. Njena tesna povezanost z naseljenci škofjeloško-cerkljanskega hribovja traja že par stoletij; vse od takrat, ko se je z nemškim rudarskim življenjem zanesla v Idrijo. Kdaj točno je to bilo, žal nihče ne more z gotovostjo reči. Po nekaterih podatkih že v 16. stol., bolj verjetno pa šele v 17. stol.¹ Iz Idrije se je čipkarstvo v drugi polovici 19. stol. razširilo na Cerkljansko in Tolminsko in nato še v Poljansko in Selško dolino.² Skozi desetletja in stoletja se je ta oblika domače obrti vedno močnejše ukoreninjala pri tukajšnjem človeku, mu pomagala v boju za vsakdanje preživetje in sčasoma postajala njegova zunanja identifikacija.

Z izdelovanjem čipk so se po večini ukvarjale ženske, na začetku 20. stol. pa v precejšnji meri tudi otroci, ki so si s klekljanjem manj zahtevnih vzorcev služili denar za obleko in obutev.³ Klekljarice so izhajale večinoma iz nižjih družbenih plasti. V Idriji so bile to predvsem žene idrijskih rudarjev, na podeželju pa tako revna bajtarska in gostaška dekleta in žene kot tudi gruntarske ženske. Čipka je zaradi svoje umetniške lepote, načina izdelovanja in dekorativne vloge, ki jo je imela pri noši in cerkvenem bogoslužju, že zgodaj pritegnila pozornost raziskovalcev. Prvi je o njej pisal že Valvazor, za njim pa še vrsta drugih; v zadnjem času zlasti etnologi. Večina njihovih člankov temelji na prikazu razvoja čipkarstva pri nas in postopku izdelave čipk, manj pa je govora o prodaji klekljanih izdelkov. Zato pogledjmo tokrat na čipkarsko dejavnost skozi podatke, ki jih posredujejo viri Zbornice za trgovino, obrt in industrijo (dalje Zbornica za TOI)⁴. Analiza tega vira razkriva obseg in razširjenost trgovine v zadnjih letih pred prvo svetovno vojno in v prvem desetletju po njej, obenem pa opozarja na probleme, ki so bili v tem času v čipkarski trgovini najbolj pereči. Analiza zajema le trgovce, ki so se s tovrstno trgovino ukvarjali v Poljanski in Selški dolini, ne pa tudi trgovcev na idrijski in cerkljanski strani, ki je po vojni pripadla Italiji.

Zbornica za TOI je na podlagi razpisa Ministrstva za trgovino in industrijo, datiranega

7. novembra 1922, števil 15840, razposlala obrtnikom in trgovcem širom Ljubljanske in Mariborske oblasti⁵ posebne vprašalne pole z vljudnim priporočilom, da jih "v njihovo dobro" čimprej in kar se da natančno izpolnijo in vrnejo. Na ta način zbrani podatki bi ji služili kot osnova pri izdelavi statistike trgovine in obrti v novi državi, obenem pa tudi kot koristni napotki pri pospeševanju obsega trgovske in obrtne dejavnosti. Kako pogosto je zbornica razpošiljala takšne vprašalnice, je samo na podlagi izbranih vzorcev težko reči. Lahko da vsako leto, gotovo pa poleg leta 1922 še leta 1924/25 in 1928/29.

Sodeč po velikem številu vrnjenih vprašalnih pol je Zbornica za TOI v naštetih letih zbrala vrsto predvsem statističnih podatkov, obenem pa tudi vrsto predlogov glede reševanja težav pri uvozu, izvozu, carinah, prevoznih tarifah, obdavčenju, domači in tuji konkurenci itd. Vprašalna pola je obsegala 46 točk. Prvih 16 se je nanašalo na firmo. Izpolnjevalec je v posamezne rubrike navedel ime in obliko firme (delniška, komanditna, javna trgovska družba, družba z omejeno zavezo, posamezna, zadruga), njene lastnike in družabnike, sedež in telefonsko številko, podružnice doma in v tujini, višino podjetniškega in obratnega kapitala, višino rezerv, podatke iz zadnje bilance, kdaj je bila firma ustanovljena in pri katerem sodišču je bila protokolirana ter kje vse je imela odprt tekoči ali žiro račun.

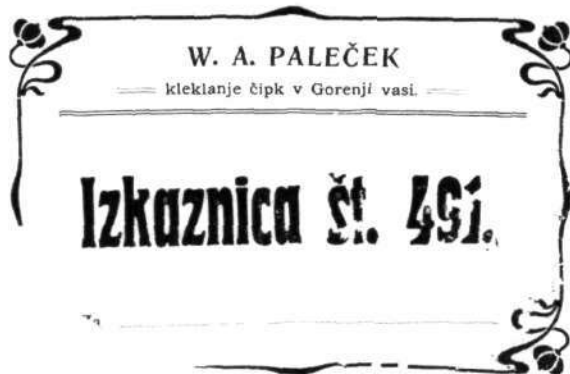
Drugemu sklopu vprašanj, ki je zadeval tehnično opremljenost firme, so sledili podatki o delovni sili in njihovih plačah. Izpolnjevalec pole je posebej navedel število moških in žensk, koliko od njih je opravilo kvalifikacijo in koliko ne, ter kakšni so bili zaslužki profesionalcev in kakšni preostalih delavcev. Predmet zanimanja je bila tudi nacionalnost delavcev, predelavcev, uradništva in tehničnega osebja.

Preostale točke vprašalnice so se nanašale na produkcijo. Iz njih izvemo, koliko so posamezniki izdelovali oz. prodali pred prvo svetovno vojno in koliko v prvih letih po njej, kam vse je bila razpredena prodajna mreža v Avstro-Ogrski in kam v novi državi, kje so obrtniki nabavljali surovine in koliko so jih mesečno oz. letno porabili, s kakšnimi zalogami so razpolagali, koliko davka so plačevali in kakšne spremembe v poslovanju so si želeli.

Izpolnjene vprašalnice je vrnilo pet trgovcev iz Poljanske in eden iz Selške doline, ki so kot predmet poslovanja navedli trgovino s čipkami. Ob tem se zastavlja vprašanje, ali je bilo tovrstnih trgovcev res samo šest. Božo Račič v svojem prispevku o slovenskem čipkarstvu⁶ navaja dosti več imen. V Sorici omenja 7 oseb, ki so trgovale s čipkami, v Železnikih in Zalem Logu po 4, v Žireh in Gorenji vasi po 3, na Hotavljah, Trebiji, Sovodnju in v Novakih pa po enega. Med njimi najdemo Vaclava A. Palečka in Jakoba J. Jezerška iz Gorenje vasi, Antona Primožiča, Dragotina Lapajnetja in Vinka Mlakarja iz Žirov ter Janka Jaškeja iz Železnikov – trgovce, ki so izpolnjene vprašalnice vrnili Zbornici za TOI.

Prodaja klekljanih čipk je bila na samem začetku povezana izključno s prekupčevalci, ki so klekljaricam v zameno za čipke prinašali raznovrstno blago. Šele v drugi polovici 19. stol. se je iz krošnjarstva razvila prava trgovina s čipkami. Njena začetnika sta bila Idrčana Karolina in Štefan Lapajne (1861), ki so jima sledili še številni drugi.⁷ Med prej omenjenimi trgovci iz Poljanske in Selške doline je imela najdaljšo tradicijo v izdelovanju in prodaji

čipk trgovska firma Dragotina Lapajnet, registrirana že davnega leta 1869⁸. Sprva je delovala v Idriji, od koder je po prvi vojni (1921) sedež prenesla v Žiri. Hkrati je bila to edina firma v širši loški okolici, ki je že leta 1927 pričela s poskusnim izdelovanjem strojno vezanih čipk. Anton Primožič in Vaclav A. Paleček sta svoji trgovski firmi registrirala slabi dve desetletji za Lapajneti – 1888, leta 1906 pa jim je sledil še Jakob J. Jezeršek. Ta je poleg centrale v Gorenji vasi leta 1912 odprl še podružnico v Poljanah, kar samo potrjuje dejstvo o veliki razširjenosti čipkarstva v osrednjem delu Poljanske doline. Selški trgovci so se po

Nalepka z izkaznice ene od čipkarič, ki so klekljale za W. A. Palečka.

podatkih sodeč v prodajo čipk vključili nekoliko kasneje. Tu se je s tovrstno prodajo po letu 1908 ukvarjal Janko Jaške iz Železnikov. Kot zadnji med trgovci, ki so vrnili vprašalne pole, je 7. julija 1920 prodajo čipk registriral Vinko Mlakar iz Žirov.

Od naštetih trgovcev sta v družabništvu delovala le dva. Vaclav Alojz Paleček se je za družabništvo odločil že ob ustanovitvi. Do leta 1910 je deloval skupaj z Gregorjem

Jezerškom, nato pa z ženo Ano. Tihega družabnika je imel tudi Jakob J. Jezeršek. Šlo je za družabništvo s sinom Ludvikom. Višina kapitala, s katerim so trgovci s čipkami razpolagali, je bila seveda zelo različna. Ker so bile v prvih povojnih letih še vedno v obtoku prežigosane avstrijske krone, so v tej valuti pisani še vsi zneski pri letu 1922, v dinarjih pa prvič šele pri letu 1924. Za lažjo primerjavo naj omenim, da je veljalo menjalno razmerje 4 : 1 v korist dinarja. Primožič tako leta 1922 navaja 1 milijon kron podjetniškega in obratnega kapitala, kar je bilo enako 250.000 dinarjem, ki jih navaja leta 1928. Paleček te vrste podatkov ni želel izdati, medtem ko Jakob J. Jezeršek govori leta 1922 o 500.000 K vsega kapitala, leta 1925 o 75.000 din podjetniškega in 125.000 din obratnega kapitala, še natančnejšo razčlenbo kapitala pa podaja leta 1929. Takrat je razpolagal s 40.000 dinarji podjetniškega in 60.000 dinarji obratnega, medtem ko je vrednost strojev pri hiši cenil na 6000 din in vrednost nepremičnin (poslopja, njive, travniki, gozd) na 140.000 din. Pri Janku Jaškeju je vrednost kapitala znašala 200.000 din (leto 1928), pri Vinku Mlakarju pa 75.000 din (leta 1924) oz. 115.000 din (leta 1928), v kar je bilo všteti tudi za 50.000 din rezerv.

Klekkanje čipk je bilo izrazito sezonsko delo, vezano na jesenske in zimske dni. Začetek klekljarske sezone je naznanil sv. Martin, konec pa velika noč. Kako razširjeno je bilo klekljanje čipk po Poljanski in Selški dolini, spet najbolj nazorno kažejo številke. Paleček

omenja, da je zanj v osrednjem delu Poljske doline pred prvo svetovno vojno klekljalo od 600 – 700 žensk in otrok, ki so od oktobra do marca izdelali za več kot 200.000 K raznih izdelkov. Te je Paleček v veliki meri prodal v Ameriko (po vsej verjetnosti mišljene ZDA), nekaj malega pa tudi v Nemčijo in Švico. Prva svetovna vojna in vsesplošno pomanjkanje, ki je bilo z vsakim letom vojne večje, se je kazalo tudi v čipkarstvu. Številne klekljarice so zaradi pomanjkanja sukanca ostale brez dela in zaslužka. Vire za preživetje so iskale pri drugih opravilih; mnoge med njimi pri vzdrževalnih delih na deželni cestah.

Naslovna stran dopisa trgovca s čipkami A. Primožiča iz Žirov

Kljub temu da je bilo delo zelo težavno, so ženske zanj rade poprijele, ker jim je cestni odbor zaslužek izplačeval v prehrabnih artiklih (sladkor, moka, kava, konzerve), ki jih v redni prodaji ni bilo moč kupiti. V takšnih razmerah je bil Paleček prisiljen svojo dejavnost opustiti. Obnovil jo je šele po letu 1922. Po vsej verjetnosti največje število klekljaric je delalo za A. Primožiča. Pred vojno je odkupoval izdelke od okoli 3000 klekljaric iz Žirov, Železnikov, Sorice, Selc, Gorenje vasi, Poljan, Lučin ter celo iz Horjula in Polhovega Gradca, ki so naklekljale za okoli 2 miliona kron čipk letno. Po vojni se je število njegovih strank občutno zmanjšalo. Pozimi leta 1921/22 je zanj klekljalo le še 400 oseb, od tega okoli 100 moških, leta 1928 pa spet precej več – 300 poleti in 1200 pozimi. Z izdelovanjem čipk so se ukvarjali izključno samo domačinke in domačini. Žal so podatki preostalih trgovcev zelo pomanjkljivi in večinoma govore le o povojni delovni sili. Jezeršek je leta 1925 odkupoval klekljane izdelke od okoli 180 čipkaric, Mlakar leta 1928 od okoli 100, Janko Jaške pa le od 16.

Prve čipke, izdelane iz domačega lanenega sukanca, so zaradi grobega videza in neprefinjene izdelave v veliki meri ostajale doma. Zanimanje zanje so kazali le premožnejši kmetje in cerkev, tedanje meščanstvo in plemstvo pa je še naprej kupovalo fine svilene čipke iz Nizozemske, Belgije in Benetk. Pomemben preobrat v čipkarstvu zasledimo ob koncu 19. stol. Strokovno izobraževanje, ki je potekalo sprva v obliki tečajev, nato pa pravih čipkarskih šol, je pripomoglo h kvalitetnejši izdelavi čipk in njihovemu prodoru na tuja tržišča. Čipke so našle kupce širom po Avstro-Ogrski, pred prvo svetovno vojno pa so jih v velikih količinah izvažali tudi v ZDA, Nemčijo, Švico, Francijo, Veliko Britanijo, na

Dansko in celo na Norveško. Prva leta po vojni je prodaja zaradi slabih prometnih razmer in carin močno upadla. Večinoma so prodajali le še po državi SHS (največ na Hrvaško, v Srbijo in Hercegovino), v inozemstvo pa zelo malo. Največja ovira izvozu so bile carine. Te so tako poviševale ceno češkemu lanenemu sukanču, da je bil končni izdelek povsem nekonkurenčen, če so hotele čipkarice in prodajalci tudi kaj iztržiti. Nova država SHS

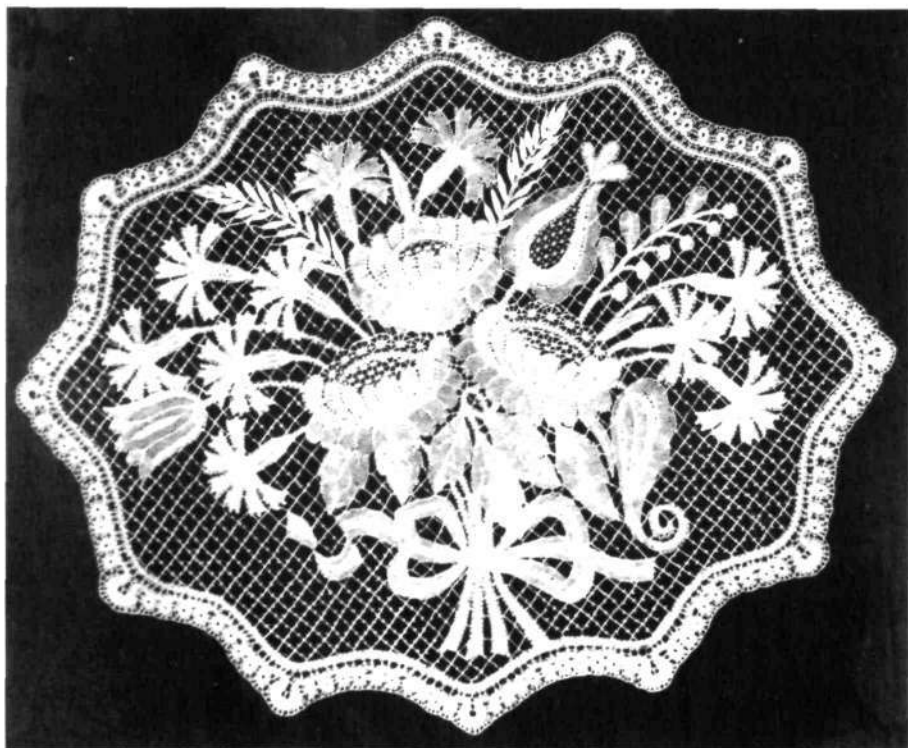

Žirovske čipke na zagrebškem trgu leta 1938. (Fototeka Loškega muzeja)

lanenega sukanca sama ni proizvajala, zato so nekateri trgovci, zlasti pa prekupčevalci, začeli uvažati cenejši italijanski bombažni sukanec, med klekljaricami poznan tudi kot "ajdagarn". Čipke iz tega sukanca so bile dosti slabše in manj trpežne kot iz lanenega, kar je ugledu prave čipke v svetu samo škodovalo. Razne carinske dajatve so klekljane izdelke podražile skoro za polovico, zaradi česar so postale nezanimive tudi za največje trgovce na Dunaju, Berlinu in drugod po svetu. Paleček in Primožič sta zato predlagala začasni uvoz surovin za predelavo. Na ta način bi trgovci s čipkami brez vseh carin prišli do potrebnega sukanca, s katerim bi založili čipkarice, čipke, narejene iz tega sukanca, pa bi nato, zopet brez carin, pošiljali v tiste države, ki so jim sukanec zagotovile. Žal so vsa njihova prizadevanja obtičala na papirjih in dlje kot do finančnega ministrstva in trgovsko-obrtno zbornice niso prodrli. V drugi polovici dvajsetih let so se izvozne razmere nekoliko izboljšale, tako da so trgovci s čipkami spet obnovili trgovsko mrežo z Avstrijo, Nemčijo, Švico, Italijo, Češko, skandinavskimi deželami in ZDA, posamezniki med njimi pa so prodrli celo na turško, romunsko in južnoameriško tržišče.

Laneni sukanec so že pred vojno največ kupovali na Češkem, po vojni pa deloma tudi

v Nemčiji. Italijanski bombažni sukanec zaradi že omenjenih pomanjkljivosti ni mogel uspešno konkurirati češkemu in nemškemu in ga zato trgovci s čipkami po letu 1922 niso več nabavljali. Žal so tudi podatki o porabljenih surovinah v popisnih polah navedeni zelo pomanjkljivo. Trgovci so jih enkrat zapisovali v denarju, spet drugič v kilogramih, zraven tega niso navedli, za koliko čipkaric so takšne količine zadostovale, tako da so kakršne koli primerjave na podlagi teh podatkov zelo negotove. Še največ podatkov izvemo od A.

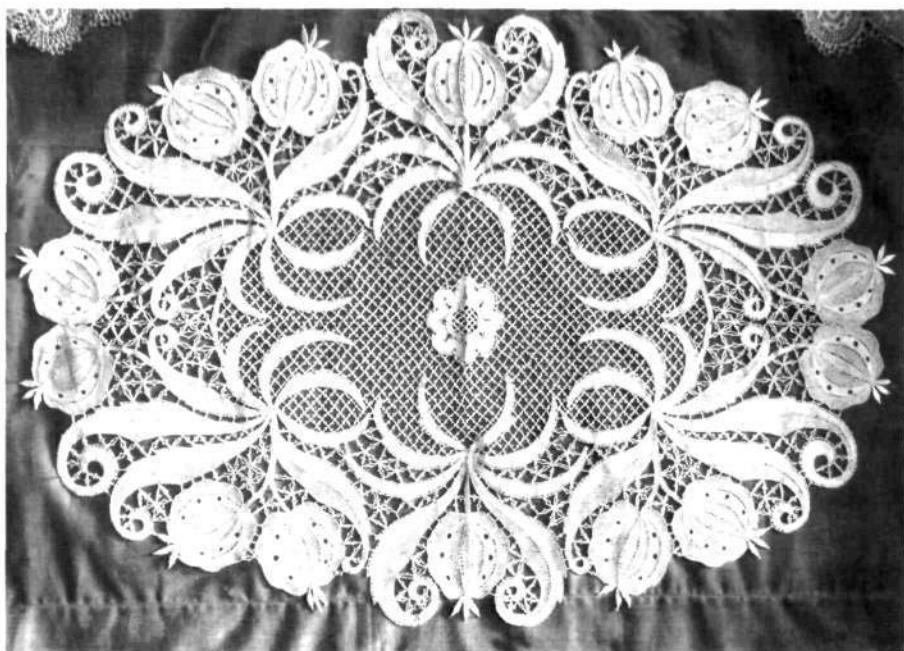

Čipka ovalne oblike, šopek cvetja z nageljni, izdelano po I. svetovni vojni. (Fototeka Loškega muzeja)

Primožiča. Leta 1922 so njegove klekljarice (ok. 400) porabile za 30.000 K sukanca, leta 1925 za 150.000 din (1200 klekljaric pozimi, 200 poleti), leta 1928 pa je porabo izrazil v kilogramih. Število klekljaric je ostalo podobno kot leta 1925, skupno pa so porabile 300 kg sukanca. Cena ene štrencice (za katero pa žal spet ne vemo, koliko je tehtala) je leta 1929 znašala od 3.00 – 3.60 din.

V Selški dolini je na prehodu v 20. stol. klekljalo okoli 80 čipkaric; največ v Železnikih in Sorici. V Žireh in okolici jih je bilo že tedaj dosti več. Podatki za ta čas govorijo o okoli 200 čipkaricah. Ko so leta 1906 ustanovili čipkarsko šolo najprej v Žireh, naslednje leto v Železnikih, leta 1909 pa še na Trati (Gorenja vas) in Sovodnju, se je izdelovanje čipk močno

razmahnilo. Na Selškem je do začetka prve svetovne vojne število čipkaric naraslo na preko 950, na Poljanskem pa se je približalo številki 2000⁹. Najbolj razpredeno mrežo čipkaric je imel žirovski trgovec Anton Primožič. Zanj je pred prvo vojno klekljalo tudi po 3000 čipkaric. Večina jih je klekljala le čez zimo, ko ni bilo večjih opravil na polju, tiste brez zemlje pa kar čez vse leto. Čipkarice, ki so delale zanj, so bivale po škofjeloškem hribovju; od odročnih vasi pod Rativcem do Horjula in Polhovega Gradca. Zato ne preseneča

Klekljan prtiček, izdelan pred 2. svetovno vojno. (Fototeka Loškega muzeja)

podatek, da je zanj čipke na terenu zbiral kar 56 nakupovalcev in nakupovalk. Skupno letno vrednost izdelanih čipk je Primožič cenil na 2 milijona kron. V prvih povojnih letih mu je zaslužek padel na eno četrtino predvojnega in še ti izdelki so se slabo prodajali. Jezerškov promet je pred vojno znašal okoli 100.000 kron letno, Palečkov pa še enkrat toliko. Od povojnih let imamo podatke le za leto 1928, pa še te ne povsem popolne. Jezeršek omenja številko 80.000–90.000 din, Mlakar okoli 135.000 din, Jaške 150.000 din in Primožič 500.000 din. Ti zneski pa so bili tudi od tri- do desetkrat manjši od tistih, ki bi jih ob maksimalni produkciji lahko dosegli.

Izguba tržišč in razne carinske dajatve so po vojni vse bolj povečevale zaloge čipkarskih izdelkov. Leta 1925 je imel Jezeršek na zalogi za 100.000 din najrazličnejših namiznih prtov in prtičkov raznih velikosti in oblik, miljejev, metrskih čipk, ovratnikov, okvirjev in

vogalnikov za blazine ipd. V nič boljšem položaju kot on niso bili ostali trgovci. Tudi Palečka je tega leta bremenila zaloga v vrednosti od 50.000-60.000 din, tri leta kasneje pa je po njegovih besedah znašala "za več let". Primožič je bil nekoliko bolj konkreten in govori o 1.000.000 din zalog, kar je v primerjavi z drugimi trgovci neverjetno visoka številka. Verjetno se za njo skrivajo tudi vse tiste čipke, ki jih je imel deponirane kot garancijo za najete kredite¹⁰. Kaj dejansko te številke pomenijo, ilustrirajo naslednji podatki: 60.000 din zalog, o katerih govori Vinko Mlakar leta 1928, bi glede na dnevno produkcijo, ki je znašala 400 din, pomenilo 150 dni dela 100 čipkaric. Čipkarica je tedaj zaslužila 1 dinar na uro.

Veliko nadlogo, predvsem pa nedovoljeno konkurenco so registriranim trgovcem s čipkami povzročali razni krošnjariji in potovke. Ta oblika trgovanja se je še posebej razbohotila po prvi svetovni vojni, ko so razni "hauzirerji in prekupci" od klekljaric prevzemali čipke in jih nato kot svoj izdelek prodajali po hišah. Najbolj vztrajni so jih nosili celo na Dunaj, v Gradec, Beograd, Solun in daljni Temišvar. Obenem pa so se na našem trgu vse bolj pojavljale tudi industrijsko izdelane čipke iz tujine, ki so zaradi nizke cene in lepega videza vse bolj izpodrivale ročno izdelane. Tujo konkurenco je želel izpodriniti Dragotin Lapajne, ki je prvi začel strojno izdelovati čipke. Dnevno je leta 1928 izdelal 120 m čipke.

Čipke so bile vseskozi v prvi vrsti namenjene dekoriranju in še v preteklem stoletju obvezni del praznične noše. Bahavo so se razkazovale na moških manšetah, ženskih ovratnikih in pokrivalih (avbe, peče, zavijačke). Tudi dota brez s čipkami okrašenega posteljnega perila in namiznih prtov ni imela prave veljave. Risarji vzorcev so poskrbeli za pravo bogastvo vseh mogočih vzorcev od lipovih listov, ciklam, gobic, srčkov, polžkov, ribic, smrečic, zibelk, do križcev, kelihov in podobnih motivov, namenjenih predvsem za potrebe cerkvenega bogoslužja. Cerkev je ostala največji porabnik klekljanih čipk tudi potem, ko se domači kupci, zaradi vdora srednjeevropskega načina oblačenja ob koncu prejšnjega stoletja, za čipko niso več zanimali.

S premetavanjem klekeljnov in prepletanjem niti so na blazinah nastajale prave mojstrovine. Iz njih veje miselnost preprostega človeka in njegov odnos do lepote, obenem pa so bile čipke izraz njegovih potreb, časa in okolja, v katerem so nastajale.

Opombe

¹ Najstarejši pisani vir o izdelavi čipk v Idriji datira v leto 1696 in govori o naravni zamenjavi čipk za živež.

² Janez Bogataj, *Domače obrti na Slovenskem*, Ljubljana 1989, str. 157-161.

³ Marija Makarovič, *Klekljane čipke*, Vodnik po razstavi, Ljubljana 1970.

⁴ Arhiv republike Slovenije, *Zbornica za trgovino, obrt in industrijo*, fasc. 311 – popis industrije.

⁵ V skladu z vidovdansko ustavo (1921) je bil jugoslovanski del Slovenije leta 1922 razdeljen na dve upravni enoti – Ljubljansko in Mariborsko oblast. Na čelu vsake je bil veliki župan, podrejen ministrstvu za notranje zadeve v Beogradu. Upravna razdelitev je temeljila na geografskih in socialno-ekonomskih osnovah, povsem pa je zanemarjala etnične in zgodovinske

dejavnike, kar je bilo povsem v skladu s tedanjo centralistično in unitaristično usmerjenostjo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Leta 1929 sta bili Ljubljanska in Mariborska oblast združeni v novo upravno enoto – Dravsko banovino.

⁶ Božo Račič, Slovensko čipkarstvo s posebnim ozirom na loško območje, *Loški razgledi* 15/1968, str. 123 – 139.

⁷ Marija Makarovič, *n. d.*

⁸ Trgovino s čipkami sta registrirala že njegova starša Karolina in Štefan Lapajne, 1903 pa jo je prevzel sin Dragotin.

⁹ Božo Račič, *prav tam.*

¹⁰ *prav tam.*

ZUSAMENFASSUNG

Klöppelspitzenhändler vor und nach dem Ersten Weltkrieg

In zwanziger Jahren dieses Jahrhunderts hat die Kammer für Handel, Gewerbe und Industrie ihren Mitgliedern spezielle Fragebögen versandt. Damit ist eine Reihe von statistischen Daten und nützlichen Hinweisen zur Förderung der Handels- und Gewerbetätigkeit gesammelt worden. Der Fragebogen hat 45 Punkte umfaßt. Sie haben sich auf die Grundung der Firma, ihre technische Ausstattung, Arbeitskräfte, die Höhe von Gehaltern, auf das Produktionsvolumen, Handelsnetz usw. bezogen.

Unter denen, die an der Umfrage teilgenommen haben, waren auch sechs Klöppelspitzenhändler, fünf aus dem Poljane-Tal (D. Lapajne, A. Primožič, A. A. Paleček, J. J. Jezeršek, V. Mlakar) und einer aus dem Selca-Tal (J. Jaške). Im Poljane-Bereich waren A. Primožič und J. J. Jezeršek die ersten Spitzenhändler. Im Handelsregister wurden sie schon im Jahr 1888 erwähnt. Die Spitzenklöppelei, die in die beiden Täler aus Idrija gekommen war, hat sich am Anfang des 20. Jahrhunderts verbreitet. Vor dem Ersten Weltkrieg gab es im Selce-Bereich 950 Klöpplerinnen, im Poljane-Bereich beinahe 2000. Ein weitverzweigtes Netz von Klöpplerinnen hatte der Händler A. Primožič aus Žiri. Zu jener Zeit haben für ihn etwa 3000 Klöpplerinnen aus den beiden Tälern, aus Horjul und Polhov Gradec gearbeitet. Sie haben jährlich für zwei Millionen Kronen Klöppelspitzen angefertigt. Die meisten Spitzen wurden im Ausland verkauft: in den USA, in den westeuropäischen Ländern und in Skandinavien. Der Erste Weltkrieg hat den Klöppelspitzenhandel völlig stillgelegt. Auch die Nachkriegszeit war den Spitzenhändlern nicht geneigt. Schlechtes Material, ungünstige Zollgebühren, preiswerte industriell angefertigte Spitzen und unlauter Wettbewerb haben ihre Lagervorräte vermehrt. Die Verhältnisse haben sich erst in der zweiten Hälfte der zwanziger Jahre verbessert, als geschäftliche Beziehungen mit den ehemaligen Kunden in ganz Europa und in Amerika erneuert wurden und als neue Märkte in der Türkei, in Rumänien und Südamerika gefunden wurden.